

TIEN KLINKENDE WOORDEN GEEN ANDERE GODEN

JOHAN DELAMEILLEURE

De TORAH

Tien bevrijdende woorden

2/GEEN ANDERE GODEN, GEEN BEELDEN

Vereer naast mij geen andere goden (NBG: Gij zult geen ander goden voor mijn aangezicht hebben) ⁴Maak geen godenbeelden, geen enkele afbeelding van iets dat in de hemel hier boven is of van iets beneden op de aarde of in het water onder de aarde. ⁵Kniel voor zulke beelden niet neer, vereer ze niet, want ik, de HEER, uw God, duldt geen andere goden naast mij. Voor de schuld van de ouders laat ik de kinderen boeten, en ook het derde geslacht en het vierde, wanneer ze mij haten; ⁶maar als ze mij liefhebben en doen wat ik gebied, bewijs ik hun mijn liefde tot in het duizendste geslacht.

Dit Woord gaat duidelijk over de cultus van of voor de HEER. Wat opvalt is dat er grenzen worden gesteld, maar **geen concrete invulling** wordt gegeven. Er wordt niet verteld hoe een en ander precies moet gebeuren. Dit kan wijzen op een zekere vrijheid (die we elkaar dan ook moeten gunnen!).

Zou het ook kunnen dat het vervolg van de Woorden aangeven wat God precies verwacht als 'eredienst'? Wat verwacht God in het algemeen? Micha verwoordde het zo:

"Dit is wat de goed is en wat de Heer van u vraagt: niets anders dan gerechtigheid doen, trouw liefhebben (lett.: liefde voor goedheid) en nederig wandelen met uw God." (6:6-8)

Het heeft in ieder geval weinig of niets te maken met rituelen, maar alles met hoe je in het leven staat. Dit komt ook overeen met de boodschap van de profeten.

GODEN VAN ANDEREN

In Deuteronomium 4:25 staat te lezen: *"De HEER is de enige God; er is geen ander naast hem."*

Er zijn dus geen andere goden... dan is de enige andere optie om **zelf goden te maken**. Die worden dan gemaakt 'naar ons beeld'.

De 11de eeuwse rabbijn **Rachi** wees er al op dat 'andere goden' eigenlijk anders vertaald dient te worden: niet 'andere goden', maar 'goden van anderen'. Voor Israël was dit een grote verleiding. Zo was het gouden kalf een soort weergave van de Egyptische stiergod Apis (afb. rechts), en in Kanaän werd **Baal** vaak voorgesteld als een stierkalf.

Voor de Hebreeërs was het heel concreet. Niet regen en donder, zon of maan. Niet de goden die moesten gunstig gestemd worden. Niet Baäl en de Astarte die zelfs kinderoffers eisten of vrouwen voor de gewijde prostitutie. *"Als ik uw God ben kun je die bladzijde van onzekerheid en angst omslaan."*

Er is nog een andere mogelijkheid om een 'andere god' te duiden: een god die de mensen vreemd blijft, die zich niet om mensen bekommert, die niets gemeen heeft en wil hebben met mensen. Een god die niet antwoordt. Zoals Baäl ten tijde van Elia. Vierhonderdvijftig priesters roepen Baäl aan, maar, zo leert de tekst: "Het bleef stil en niemand gaf antwoord..." (1 Kon 18:26). Rabbijnen geven aan dat YHWH, de God van goedheid, recht en gerechtigheid antwoordt door rechtvaardige instellingen te voorzien ter bescherming van de zwakken en kwetsbaren.

Ik heb een afkeer van jullie feesten, ik wijs ze af, jullie samenkomsten verdraag ik niet. ²²Ik schep geen behagen in de brand- en graanoffers die jullie mij brengen; de vetgemeste beesten van jullie vreedoffers keur ik geen blik waardig. ²³Bespaar mij het geluid van jullie liederen; de klank van jullie harpen wil ik niet horen. ²⁴Laat liever het recht stromen als water, en de gerechtigheid als een altijd voortvloeiende beek. - Amos 5:21-24

Ook 'moderne afgoden' zoals materialisme, egoïsme, macht en invloed brengen vaak miserie met zich mee... Dat is de hoofdreden waarom er zo'n sterke veroordeling is van afgoderij. Niet omdat God zich bedreigd voelt door 'concurrenten', maar omdat het welzijn van mens en maatschappij bedreigd wordt: ontaarding, **onrecht, ellende, onderdrukking, onvrijheid**.

En dan ook nog dit: 'Geen goden van anderen', dit kan ook inhouden dat je niet zomaar het godsbeeld van je ouders of van de kerk moet **overnemen**. Je kunt en moet ook zelf op zoek!

Goden TEGEN God

In de Hebreeuwse tekst staat er: geen andere goden (of: van anderen) 'AL PENEI': 'op / voor mijn aangezicht'. Het voornaamwoord 'AL' betekent echter ook: TEGEN. Andere 'goden' gaan in tegen God en vooral tegen zijn project van leven en welzijn. In de hof van Eden is de slang zo'n tegenstander...

Drie soorten idolatrie

In zijn boek 'De Tien Geboden' haalt de rabbijn M.A. Ouaknin de drie vormen van idolatrie aan die een grote verleiding waren voor Israël. Drie landen die mee hun geschiedenis bepaalden staan hier symbool voor:

- **Egypte:** Een welvarend land omdat ze erin geslaagd zijn de Nijl te 'temmen', door allerlei irrigatietechnieken. Ook de piramides getuigen van vergevorderde technische kennis. Heel wat afbeeldingen tonen de ambachtslui, herkenbaar aan hun instrumenten... maar zonder eigen gezicht. Ze zijn allemaal gelijk, onpersoonlijk, anoniem.
- **Kanaän,** waar de Israëlieten zich installeren, is het tegenovergestelde. Het land is onderworpen aan een grillige natuur, vijandige natuur. De natuurgoden moeten gunstig gestemd worden
- **Babylon:** Hoewel er twee rivieren zijn, de Tigris en de Eufraat, was Babylon er niet in geslaagd om de natuur te controleren. De bewoners werden nomaden en handelaars in een samenleving die gefundeerd was op economische ruilhandel.

NOTA: Marc-Alain Ouaknin voegt eraan toe dat in elk van die landen het basisprobleem was dat men focuste op één bepaald gegeven (techniek / natuurbeheersing / economie). Volgens hem is **openheid voor pluraliteit** het beste middel is om zich te vrijwaren van afgoderij. Concreet betekent dit ook dat je open blijft voor het stellen van vragen. Dit gaat in tegen de **orthodoxie**, die denkt eens en voor altijd te kunnen bepalen wat juist is en wat niet, wat gezegd mag en moet worden en wat niet. Dit leunt heel dicht aan bij idolatrie. Idem voor het steeds maar stereotiep herhalen van rites en rituele handelingen: dit wordt een soort idolatrie wanneer riten en rituelen (en tradities) niet constant **opgefrist en vernieuwd** worden.

De boodschap van het tweede Woord zou je zo kunnen formuleren: "Je moet niet bang zijn! Noch van de macht van hemellichamen, noch voor de macht van de mensen. Niet bang voor je geld, noch voor plezier... Als dat is waar je aan vasthoudt, dan word je weer slaaf. Ik, de almachtige God, wil met je meegaan. Geloof, en je zult leven in vrijheid." (vertaald uit 10x libre)

Gebed

"U wil dat ik vrij ben, Heer. Maar ik verspil te vaak de vrijheid die u me geeft. Er is altijd wel iets waarin ik meer mijn vertrouwen stel dan in u: mijn eigen kracht of de veiligheid die anderen me geven, geld, de sterren, succes, het werk.

*Ik ben slaaf geworden van mijn eigen angsten, van mijn ongebreideld begeren; en rondom mij zijn er heel wat mensen die zo leven. Heer we zouden het verdienen dat je ons zo laat leven, in onze angsten en onze illusies. We kunnen onszelf niet helpen, Heer, maar heb medelijden met ons en maak ons weer vrij!
(Vertaald uit: 10x libre)*

GEEN BEELDEN.

Wat volgt maakt volgens de Hebreeuwse indeling en commentaren integraal deel uit van het 1ste Woord:

4Maak geen godenbeelden, geen enkele afbeelding van iets dat in de hemel hier boven is of van iets beneden op de aarde of in het water onder de aarde. 5Kniel voor zulke beelden niet neer, vereer ze niet, want ik, de HEER, uw God, duld geen andere goden naast mij. Voor de schuld van de ouders laat ik de kinderen boeten, en ook het derde geslacht en het vierde, wanneer ze mij haten; 6maar als ze mij liefhebben en doen wat ik gebied, bewijs ik hun mijn liefde tot in het duizendste geslacht.

Hier duikt natuurlijk onmiddellijk het beeld op van die vele godenbeelden in Egypte, met alle rites en rituelen die erbij hoorden. De God van Israël is niet zichtbaar. Zijn naam YHWH is zelfs onuitspreekbaar!

Merk op dat de tekst over de godenbeelden verwijst naar de verschillende geschapen sferen en wezens: hemel, water en aarde.

In Deuteronomium 4.15-20 waarschuwt Mozes het volk voor de grote verleiding: “Aangezien u geen gedaante hebt gezien toen de HEER u op de Horeb vanuit het vuur toesprak, moet u zich zorgvuldig in acht nemen: ¹⁶misdraag u niet door een godenbeeld te maken, een afbeelding van welk wezen dan ook, man of vrouw, ¹⁷of van een dier dat op het land leeft of van de vogels in de lucht, ¹⁸van kruipende dieren of van vissen in het water onder de aarde. ¹⁹En als u omhoog kijkt en de zon, de maan en de sterren ziet, al die lichten aan de hemel, laat u er dan niet toe verleiden daarvoor neer te knielen en te vereren wat de HEER, uw God, voor de andere volken op aarde heeft bestemd. ²⁰Want u bent door de HEER uitgekozen en uit de smeltoven van Egypte weggehaald om hem als zijn eigen volk toe te behoren, zoals nu het geval is.”

Vers 15 is veelbetekenend. Het volk (en mensen in het algemeen) heeft er moeite mee wanneer er niets te zien is. De Israëlieten kwamen uit een land waar de godsdienst heel visueel was, indrukwekkend, met pracht en praal. In de woestijn echter: niets... Dat lijkt ook de aanleiding te zijn voor het maken van een gouden kalf. God kon niet gezien worden, en Mozes was al weken lang uit het zicht boven op de berg. Het volk werd ongeduldig: “Het volk wachtte lang op Mozes. Toen hij maar niet van de berg afkwam, verdrongen ze zich om Aäron en eisten van hem: ‘Maak een god voor ons die voor ons uit kan gaan, want wat er gebeurd is met die Mozes, die ons uit Egypte heeft geleid, weten we niet.’”

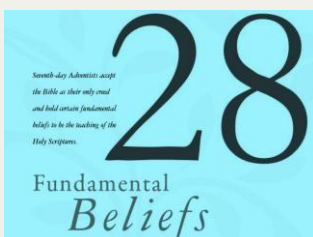
M.A. Ouaknin wijst op een interessante woordspeling in het Frans m.b.t. het ongeduld van het volk en de behoefte aan iets tastbaar. Het woord ‘maintenant’ betekent ‘nu’ (ongeduld / alles met-een willen hebben) en is samengesteld uit de woorden ‘tenir’ en ‘main’: in de hand houden.

Een zichtbare god; een god ook die ze konden dragen (waar ze zelf wilden). De nood aan iets zichtbaars en tastbaars is volgens sommigen ook de reden waarom uiteindelijk ook een tabernakel werd opgericht en een offerdienst ingesteld. Je kunt een kind niet zijn speelgoed afnemen zonder iets anders aan te bieden...

Meer dan beelden alleen

Gelovigen uit de **protestantse traditie** wijzen op de heiligenbeelden en iconen in andere kerken. Maar eigenlijk gaat het om iets wat veel fundamenteler is. We zagen al dat de Hebreeuwse tekst aangeeft: geen andere goden (of van anderen) AL-PENEI - op mijn aangezicht. Bij beelden gaat het niet altijd over ‘andere goden’, wel om een manier om God op de een of andere manier zichtbaar te maken. Dat was trouwens ook wat Aäron probeerde duidelijk te maken toen het gouden kalf werd aanbeden: “Het volk riep uit: ‘Israël, dit is je god, die je uit Egypte heeft geleid!’ ⁵Toen Aäron beseftte wat er gebeurde, bouwde hij een altaar voor het beeld en kondigde hij aan dat er de volgende dag een feest voor de HEER zou zijn.” (Ex 32:4,5).

Ieder beeld is een manier om God in een vorm te gieten, a.h.w. te bevrozen, vast te leggen, in te kaderen... God is zo onnoemlijk veelzijdig dat ieder beeld misschien wel iets toont van wie of hoe hij is, maar tegelijkertijd zoveel afbreuk doet aan wie hij is en wat hij voor ons kan betekenen.

Dit geldt niet enkel voor beelden; ook en misschien zelfs nog meer van absolute eigenwijze stellingen en definities, starre doctrines of dogma's - te nemen of te laten, vastgeroeste ideeën... Een definitief en gesloten beeld van God leidt vaak tot monopolie en uitsluiting, tot fanatisme en onverdraagzaamheid.

Dit is het grote gevaar van strenge orthodoxie en fundamentalisme: ‘juist denken’, eens en voor altijd, ingekaderde waarheid. Vastleggen wat mag en wat niet mag gezegd en zelfs gedacht worden.

Wanneer God zich bij het braambos bekendmaakt aan Mozes, stelt zich voor als de God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jakob (Ex 3:6). In vers 15 moet Mozes dit zo herhalen voor de Israëlieten: “Zeg tegen hen: “De HEER heeft mij gestuurd, de God van uw voorouders, de God van Abraham, de God van Isaak en de

God van Jakob.” Waarom niet gewoon ‘de God van uw voorouders’? Waarom niet ‘de God van Abraham, Isaak en Jakob’? Omdat, zo stellen rabbijnen, God aan iedereen anders kan ‘verschijnen’, door iedereen op een eigen manier kan ervaren worden. God is geen statisch begrip!

Uit 10x libre:

“Laat je niet imponeren! Niet door die sektarische predikanten, niet door de apostelen van menselijke filosofieën, niet door zij die de wereld willen veranderen door wapengeweld of door woorden, niet door tomeloze egoïsten. Allemaal schetsen ze een vals beeld van God, van de wereld en van zichzelf. Ik, de almachtige God, wil je onderwijzen. Geloof in mijn woord, dat is de waarheid”.

Gebed

Heer, u wil me de waarheid tonen. Maar al te vaak let ik niet op wat u zegt. Er is altijd wel iets wat belangrijker en authentieker lijkt dan u: mijn eigen twijfels en mijn vooroordelen, de roep van de publieke opinie, de bloedige boodschap van dictators. Ik ben gedesoriënteerd door al die informatie. Ik weet niet meer wat waar is en wat fake is. Rondom mij leven heel wat mensen op dezelfde manier. Heer, we zouden het verdienen dat je ons laat leven in onze dwalingen en in de manier waarop we zin afhouden. We kunnen onszelf niet helpen. Maar Heer, heb medelijden met ons en laat ons de waarheid her vinden. (Vertaald uit: 10x libre)

GELOOFSPUNTEN OP PAPIER

Adventisten hebben lang gezegd dat zij de geloofspunten nooit op papier zouden willen zetten. Eén van onze pioniers, John Loughborough, vat goed samen hoe adventisten tegen geloofspunten (een credo) aankeken: ‘**De eerste stap** van geloofsafval is het samenstellen van een credo, dat bepaalt wat we moeten geloven.

De tweede is het credo bestempelen tot een eis voor lidmaatschap. **De derde** is om leden te onderzoeken op grond van dit credo. **De vierde stap** is om de mensen die het credo niet aanhangen ketter te noemen. **En de vijfde** is om deze mensen te vervolgen.’ Geloofspunten werden gezien als een potentieel gevaar, zeker als ze zouden moeten bepalen wat leden geloven. Het duurde tot 1872 voordat de Adventkerk zich wilde branden aan het opstellen van geloofspunten. Maar deze geloofspunten waren anders dan die van andere kerken. Bovenaan, in een preambule, stond: ‘Adventisten hebben geen credo, behalve de Bijbel.’

Een na-ijverig en jaloerse God?

“... ik, de HEER, uw God, duld geen andere goden naast mij Voor de schuld van de ouders laat ik de kinderen boeten, en ook het derde geslacht en het vierde, wanneer ze mij haten; maar als ze mij liefhebben en doen wat ik gebied, bewijs ik hun mijn liefde tot in het duizendste geslacht.”

(NBG: ik ben een na-ijverig God, die de ongerechtigheden bezoek...).

Een jaloerse God... dat klinkt niet echt sympathiek. Concurrentie kan gezond zijn, toch? Het zijn o.a. dictators die geen oppositie of tegenkandidaten dulden. Maar God...?

Het Hebreeuwse QANNA (jaloers, na-ijverig) komt slechts 6 keer voor in de Bijbel: Ex. 20:5; 34:14 (2x); Deut. 4:24; 5:9 en 6:15 - telkens in een context van vreemde goden en godenbeelden.

QANNA komt van het werkwoord QANA, en duidt op een hevige passie. God is een gepassioneerde God. Voor wie of voor wat? Bij menselijke jaloezie staat heel vaak de eigen persoon centraal. Die jaloersheid houdt anderen gevangen of verstikt hen. Wie of wat staat centraal bij God?

Juist, de mens en zijn project van vrijheid, leven en welzijn (TOV) voor de mens! En daar gaat het om bij idolatrie. Iedere keer dat Israël ‘andere goden’ diende, was er een hele periode van ontaarding, onrecht, verdrukking, ellende. En daarom is er zo’n strenge veroordeling van afgodendienst. God begon de Tien Woorden met zich te presenteren als de Bevrijder. Vrijheid staat heel hoog in het vaandel! Maar wat doe je als vrijheid en welzijn van een deel van de mensheid ernstig in het gedrang komt?

Het werkwoord QANA heeft ook de betekenis van: bezielde zijn met ijver. In Gods geval geeft het aan dat hij wil ijveren voor ons welzijn. Hij kan niet onverschillig toekijken. Handen uit de mouwen!

Het werkwoord PAQAD, in de NBG terecht vertaald door ‘bezoeken’ (en helaas in de NBV door ‘doen boeten’) is in essentie heel positief. Het heeft ook te maken met ‘kijken naar, acht slaan op, aandacht geven aan’. Het houdt sowieso in dat God niet onverschillig kan blijven wanneer het welzijn van mensen bedreigd wordt. Hij komt naderbij, bezoekt, bekijkt wat er gaande is. En dat wil hij rechtzetten.

En ja, natuurlijk dragen we de gevolgen van stommiteiten die we begaan (zonde). Trouwens niet enkel wijzelf, maar ook de mensen in onze omgeving (ouders, kinderen, kleinkinderen, ...). In het Midden-Oosten (ook in

Israël) komen daar nog soms verstrekkende gevolgen bij door de algemene schaamtecultuur, waar een hele familie of clan mee de gevolgen ondergaat van misstappen.

Midrash commentaar waar Mozes verontwaardigd reageert: “Hoeveel goddeloze mensen zijn er niet die het leven hebben gegeven aan rechtvaardigen! En zij zouden de fouten van hun vader moeten dragen? Terach was een afgodendienaar, maar hij schonk het leven aan Abraham, de TAMMIM. Achaz, de goddeloze koning is de vader van de rechtvaardige Hizkia. Is het dus rechtvaardig dat de goeden lijden voor de fouten van hun vader?” - De Heer luisterde naar de argumenten van Mozes en liet later opschrijven in de Schrift (Deut. 24:16): “Ouders mogen niet ter dood gebracht worden om wat hun kinderen hebben misdaan, en kinderen niet om de misdaden van hun ouders; alleen om wat iemand zelf misdaan heeft, mag hij ter dood gebracht worden.”

Volgens meerdere rabbijnen zou de betekenis ‘(be)straffen’ enkel gelden indien de kinderen de fouten van de ouders verderzetten.

Rachi (bij het overlijden van kleine kinderen): Een mens kan maar sterven voor zijn eigen fouten... maar, kleine kinderen kunnen wel een natuurlijke dood sterven door de zonde van hun vader.

19de eeuwse rabbi S.R.Hirsch: PAQAD krijgt ook de betekenis van ‘zich herinneren om rekening te houden met’. Bij het oordelen over iemands daden zal de HEER rekening houden met de last van zijn verleden, zijn erfelijke belasting, zijn opvoeding. Zelfs t.a.v. wie hem ‘haat’ zal God een speciale mildheid aan de dag leggen, rekening houdend met het kwaad dat de ouders misschien gedaan hebben. Zo wordt bv. voor een schurkachtige zoon, kind van criminele ouders, zijn moeilijke jeugd beschouwd als verzachtende omstandigheden.